

Mladjo OBRADOVIĆ:

LJESLJANSKI RUDARI

Osnovnu školu završio sam 1921. u selu Crncu, u Slavoniji. Moja porodica u to vrijeme je mnogobrojna, pa je moj otac odselio u Slavoniju, tako da sam prekinuo školovanje u Dobrljinu i završio u Slavoniji. Tadašnji učitelj, Matija Varžić, obzirom da sam bio dobar djak, htio je da me uputi na zanat preko "Radiše", ali nije bilo mjesta, pa je tražio preko tadašnjeg privrednika. Tako sam posredstvom učitelja Varžića otišao na zanat u Beograd. Došao sam u Beograd 1925. Bio sam smješten u sabirni centar, očekujući mjesto za izučavanje zanata. Želio sam da idem u stručnu tehničku školu. Međutim, nije bilo moguće dobiti drugog zanata, već sam počeo da izučavam trgovinu u bakalskoj radnji kod poslodavca Koste Milovanovića. Na izučavanju zanata proveo sam od 1925. do 1928. Poslije sam nastavio da radim kao trgovački pomoćnik.

Tadašnji život bio je veoma težak, jer sam slabo plaćen. Radio sam po 15-16, a ponekad i po 18 časova dnevno. Želio sam da završim školu i da idem dalje. Poslodavac se nije sa tim saglašavao, jer je trebalo plaćati. Ipak je morao, obzirom da sam na zanat došao preko privrednika. U to vrijeme postojala je privatna škola Brane Todorovića. Upisao sam se i pohađjao, te završio četiri razreda ove trgovačke škole. Inače, nisam drukčije mogao dobiti kvalifikacije za trgovačkog pomoćnika.

Pohađjajući školu kod Brane Todorovića, dospio sam u organizaciju beogradske trgovačke omladine. Ona je djelovala, izgleda, pod uticajem organizacije koja je sakupljala pomoć siromašnoj omladini. Znao sam da se sakuplja pomoć onima koji

su osuđjeni. To je bilo u vrijeme kada se likvidiralo igralište "Jedinstva", koje se nalazilo kod Vukovog spomenika. Ono je likvidirano i počelo se sa zidanjem studentskog doma. Ovdje su radili osuđjenici kojima smo pomagali. Naime, dobijali smo instrukcije kako da se pomažu osuđjenici. Kada je završen dom, na njega je stavljena bista kralja Aleksandra. Znam da je sazvana demonstracija, trebalo je srušiti bistu, ali su došli žandarmi i nas rastjerali.

Učestvovao sam u demonstraciji koja je održana preko puta Glavnjače, bivše uprave grada. Moje angažovanje bilo je primjećeno od strane tadašnje vlasti, pa sam 1932. bio uhapšen. Trebalo je da se održi sastanak. Trebalo je da dođe i Lepa Petrović, koja je u to vrijeme bila studentkinja. Ovoga puta uhapšeno je više omladinaca, pa sam i ja dospio u zatvor. U zatvoru sam ostao oko 3 mjeseca, a zatim sam protjeran u mjesto redjenja, i stražarno predan u Bosanskom Novom u zatvor. Poznao me pristav Sarapa. On me je saslušavao, a zatim predao bivšem kotarskom predstojniku Timotijeviću, koga sam prepoznao. On je imao optužni materijal protiv mene, koji je stigao iz Beograda. Imao sam nešto novca, pa sam pokušao da se izvučem iz zatvora. Zamolio sam stražara da me pusti u grad. On me je pustio. Uzeo sam stvari i odnio kući predstojnikovoj i predao njenoj ženi. Rekao sam da je to poslao njen muž, čemu je ona povjerovala. Sutradan me je predstojnik Timotijević pozvao na saslušanje, pa sam mu rekao zbog čega sam predao paket i tražio od njega da me pusti iz zatvora. Rekao sam mu da ga poznajem iz Beograda, da njegov otac ima ugostiteljsku radnju nedaleko od gazde kod koga sam radio i sl. Uspio sam da mu podidjem i on mi je rekao da će me pustiti, ali da vodim računa i o njemu, jer da mi on neće ništa, ali ima drugih koji hoće. Došao sam kući u selo Prusce.

U neposrednoj blizini moga sela nalazio se rudnik Lješljani, u kojem je bio zaposlen i moj otac. Nisam smio da mu kažem da sam došao iz zatvora i da sam protjeran iz Beograda. Ostao sam kod kuće izvjesno vrijeme, pa sam opet krenuo za Beograd, gdje sam se zadržao kraće vrijeme i opet bio uhapšen, te protjeran nazad. Shvatio sam da više nemam kuda, već da sam prisiljen da ostanem kod kuće. Počeo sam zatim da radim u rudniku Lješljani. Rad u rudarskoj jami bio je za mene težak i znatno se razlikovao od rada u Beogradu. Tovario sam uglj, gurao korpe sa ugljem i radio druge teške poslove. Mnogi su me tada potcjenjivali: radim kao rudarski radni, iako sam završio trgovačku školu. Nisam htio da se o tome objašnjavam, jer bih morao da kažem zašto sam došao. Znao sam da sam pod policijskom prisмотрom.

Negdje 1933. godine, bio sam uhapšen od strane žandarma. Našli su me sa ocem u mlinu. Došli su noću, zakucali na vrata. Pitali su da li se ovdje nalazi Mladjen Obradović i lišili me slobode. Otac je tražio da mu objasne zašto me hapse, ali mu žandarmi nisu htjeli objasniti. Pošao sam sa žandarmima. Tražio sam da mi omoguće da ponesem hrane, ali mi nisu dozvolili. Došli smo u selo Strigovu, gdje su žandarmi još neke pohvatili. Bile su dvije patrole žandarma - jedna iz Bosanske Kostanjnice, a druga iz Dobrljina. Došli smo u kuću kod domaćice, koja je izgleda i ranije primala žandarme. Bila je dobra i dosjetljiva, pa me je počastila rakijom, ali krijući od žandarma. Tada sam se malo okuražio. Jedan od tadašnjih žandarma, Fric, inače kaplar, pokazao mi je na šumu Pastirevo, govoreći da ću tamo progovoriti. Više su popili. Krenuli smo dalje, nisam znao kuda idemo.

Došli smo do kuće Dušana Stojnića, pred veče. Jedan djak je izišao u dvorište. Tekla se rakija. Uskoro se u dvorištu začula galama, svadja i tuča. Žene su potegle i vile. Iskoristio sam ovo i pobjegao.

Bio sam svezan. Došao sam više moje kuće, ali se nisam smio javiti. Otišao sam stricu koji je bio kovač u rudniku Lješljani. On mi je presjekao lance na rukama. Slobodan, razmišljao sam šta da radim: da se odmetnem u šumu ili nešto drugo. Odlučio sam da odem u Lješljane i da se prijavim žandarmima. Otišao sam i ispričao im šta se desilo.

Nasnije je održano sudjenje u Bosanskoj Kostajnici. Žandarmi su izgubili, jersu vršili maltretiranje i tukli. Objasnjavao sam da sam se uplašio, da sam pobjegao zbog toga što sam mislio da su uhapšene pobili i da će i mene ubiti.

Poslije sam pokušao da dobijem posao u Lješljanima, ali ga nisam mogao dobiti. Bio sam označen kao nepodesan. Tražio sam preko privrednika. Tako sam se zaposlio kod firme Gavrilović u Petrinji. Radio sam izvjesno vrijeme, godinu i više.

Nakon proganjanja od žandarma, otišao sam u bivšu jugoslavensku vojsku na odsluženje kadrovskog roka. I tamo sam zbog držanja zaslužio 105 dana zatvora.

Godine 1935/36. došao sam iz vojske, pošto sam izdržao kaznu. Tražio sam posao. Obratio sam se preko privrednika i dobio obavještenje da postoji mjesto kod "Zorke" u Šapcu, kao i kod Gavrilovića u Petrinji. Kako je u Šapcu mjesto bilo popunjeno, otišao sam u Petrinju, gdje sam i dobio posao. Vodio sam evidenciju o prometu robe. Pored toga, radio sam i kao trgovački putnik.

Opet sam počeo da se povezujem sa sindikatom. Naši kamioni odlezili su u Zagreb. Otuda sam počeo da dobijam literaturu, neke brošure. One su išle dalje, preko Rade Pribićevića, u Petrinji. Ono što sam primao predavao sam Pribićeviću, ali nisam znao kuda je to išlo. Nisam čak znao ni šta se nalazi u paketima. Međutim, jednog jutra, dok sam otpremao kamion za Zagreb, primijetio sam agenta Ivana Štingla. Kamion je polazio ispred hotela "Jugoslavija". Paket je bio stavljen na određeno mjesto, odakle je trebalo da ga uzmem. Međutim, primijetio sam da Štingl motri na mene i nisam smio da uzmem paket. Povukao sam se i otišao u krčmu. Štingl je ušao za mnom. Uspio sam da se sklonim. Susreo sam kapetana bivše jugoslavenske vojske, koji je od nas poručivao meso, pa sam mu ispričao da me Štingl prati. Uskoro sam, da ne bih dospio u zatvor, otišao na voz i krenuo u Dobrljin.

Dobio sam mjesto u rudniku Lješljani. Radio sam u Staroj jami, a zatim sam prešao u Devetake. Imao sam opet nepri- lika, jer sam činio greške, pa su vidjeli da od mene nema kori- sti.

U to vrijeme već sam se uključio u rad sindikata. Sjećam se da je tada najaktivniji u sindikatu bio Dušan Deretić. Bio sam u dobrim odnosima sa njim i slagali smo se. Godine 1939. htio sam da napišem nešto povodom Dana rudara. Moglo je to biti u novembru 1939. Sjećam se da sam napisao komad: "Rudar u oknu". Odnosilo se to uglavnom na život i rad rudara u Lješljanima. Ka- da su komad pokazali, izbacili su me s posla.

Bez obzira na to što sam uklonjen sa posla, nastojao sam da se ovaj komad izvede. Uloge su tumačili: Relja Lukić, Nikan Šurlan i još neki. Ja sam te večeri posluživao kod Ivice

Zamole, gostioničara. Prodavao sam njegovo piće, uz izvjesnu zaradu. Uprava rudnika uspjela je da opije neke drugove koji su učestvovali u komadu. Ipak smo komad prikazali. Naša pozornica je pripremljena tako da je izgledala kao rudarska jama; bile su postavljene tračnice, vagoneti, uglj i sl., dolazile su smjene, njih tri. Sve je dobro izvedeno. Sutradan je komandir žandarmerijske stanice rekao: "Vi ste dali na odobrenje jedno, a drugo u komadu prikazali". Rekao sam da su ljudi, učesnici u komadu, govorili ono što su doživljavali, a ne ono što je napisano. Bio sam pozvan na odgovornost i dobio 7 dana zatvora. Tako se to završilo.

Kako sam ostao bez posla, zaprijetio sam inženjeru, tada upravniku, Vjekoslavu Franjiću. On je mene mrzio zbog toga što sam ga u komadu napao. On je obično odlazio ujutru u Devetake, što sam iskoristio da dodjem kod njega. Rekao sam mu da želim da idem na posao, ali mi je on odgovorio: "Dok sam ja ovdje, ti nećeš na posao". Otvoreno sam mu zaprijetio da ću ga ubiti. Na ovo mi je on odgovorio da ćemo vidjeti ko će koga. Opet sam mu rekao da ću u toku sutrašnjeg dana doći na posao, a ako on nešto pokuša, da ću ga ubiti. Kada je inženjer Franjić otišao u Devetake, ja sam otišao kod komandira žandarmerijske stanice, Bože Milinovića, koji se nalazio u Bosanskom Novom. Imao je sinove veoma napredne. Rekao sam da ću ubiti Vjekoslava Franjića, jer sam izbačen sa posla /zbog toga što sam pisao komad u kome su ljudi govorili ono što su osjećali/.

Drugog dana, došao sam na posao. Prišao mi je inženjer Franjić i kada je vidjeo da sam na poslu, otišao je u direkciju. Uskoro me je pozvao direktor Pernet. Kod njega sam našao i inženjera Franjića. Pernet me je pitao zašto sam došao na posao

kada je inženjer Franjić rekao da ne dolazim. Objasnio sam: nene se ne tiče inženjer Franjić, nego vi g. Pernate i ja hoću da radim. Ako sam pogriješio, ja sam za to već bio u zatvoru". Shvatio sam da pomažem Pernatu protiv Franjića, jer smo znali da između njih postoje nesuglasice. Otišao sam oдавде na posao i nastavio da radim. Istina, bilo je nekih koji su mi prebacivali. Bilo je čak i toga da je inženjer Franjić poslao svoga čovjeka, još dok se pripremala priredba i davanje komada, koji je radio protiv nas. Poslao mi je i izvjesnu svotu novca, koju sam odbio, smatrajući da komad treba da se izvede.

Bilo je i drugih nesuglasica između radnika i poslodavaca. Mi smo tražili povišice plata, ali nismo dobili, pa smo i štrajkovali. Među nama je bilo i štrajkbrehera, kako smo zvali one koji su provocirali, koji su pomagali upravi rudnika i bili na njenoj strani.

U toku 1938. ili 1939. rukovodilac Spravka bio je šihtmajstor. On je bio dočekan i ubijen. Ispucano je na njega. Tada je došlo mnogo žandarma i policije sa psima tragačima. Tražili su ubicu. Bili su osumnjičeni Dragan Garača i Gojko Šurlan. Pored njih, uhapsili su Branka Zgonjanina, koji je zadržan u zatvoru pod optužbom da je ubio Spravku. U toku boravka u zatvoru i teškog mučenja, Branko Zgonjanin je podlegao. Međutim, Spravku su dočekali i ubili Gojko Šurlan i Dragan Garača. Iako su i Garača i Šurlan bili napredni, ipak smatram da posebno treba istaći držanje Branka Zgonjanina, koji nije ništa priznao i izdao, a vjerujem da je mnoge stvari znao.

Već 1938. i 1939. u rudniku Lješljani postojala je i djelovala partijska organizacija. Čvđje je više puta dolazio Nemanja Vlatković, obzirom da su se svi sastanci održavali kod njegovog oca. Imao je u kući posebnu sobu u kojoj su održavani sastanci.

Medju nama je bio i jedan koji je učestvovao u Špan-  
skom ratu. Bio je to Vukašin Ćuk. Mi smo znali da je on potpisao  
tzv. pokajnicu i kao takav 1939. došao iz Španije u našu zemlju.  
Vratio se kući. Mene je tada dr Cvjetojević, iz Bosanskog Novog,  
u svojoj ambulanti pitao: da li znam Vukašina Ćuka? Rekao sam  
da znam da je bio u Španiji i da je došao kući. Dr Cvjetojević  
mi je tada rekao da je Vukašin došao zbog toga što je potpisao  
pokajnicu. Mislim da je i pored toga Ćuk 1939. bio vraćen u Par-  
tiju. Primili su ga Osman Karabegović i Hajro Kapetanović. Iako  
nisam bio član Partije, znao sam neke drugove koji su bili čla-  
novi Partije. Znao sam Zarka Zgonjanina, Lazu Desnicu, Relju  
Lukića, Gojka Šurlana i još neke.

Poslije okupacije naše zemlje, rekao sam Ćuku da se  
pripremi, ali mi je odgovorio da njemu niko ništa ne može. Prvih  
dana ustaške vlasti, Ćuk je došao u Lješljane, gdje je stavljen  
u automobil Pernatov. Dovedli su ga u Dobrljin. Uskoro je pri-  
tvoren. Otjeran je u Bosansku Kostajnicu. Bilo je to neposredno  
pred ustanak 1941. godine. Kako se Ćuk nalazio u zatvoru u Bo-  
sanskoj Kostajnici, odlučeno je da se izvuče i oslobodi. Tada  
se Jovo Bijelić nalazio na dužnosti ljekara u Dobrljinu. Dr Bi-  
jelić je bio vezan za pokret, pa smo preko njega pokušali da o-  
slobodimo Ćuka, jer je Bijelić odlazio u Bosansku Kostajnicu.  
Međutim, u to vrijeme bio je u zatvoru još jedan Ćuk. I kada  
je Vukašin Ćuk prozvan da izađe, izašao je drugi Ćuk, a Vukašin  
je ostao. Poslije toga Vukašin Ćuk je sproveden u zatvor u Kop-  
rivnicu i trag mu se izgubio.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-008-006